

Grażyna Ewa Karpińska

karp@uni.lodz.pl

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Uniwersytet Łódzki**Inga B. Kuźma**

inga.kuzma@uni.lodz.pl

Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Uniwersytet Łódzki

BRONISŁAWA KOPCZYŃSKA-JAWORSKA (1924–2016)

Bronisława Natalia Kopczyńska-Jaworska była etnografką bardzo oddaną pracy naukowej i Polskiemu Towarzystwu Ludoznawczemu. Urodziła się 1 maja 1924 r. w Poznaniu, zmarła 29 grudnia 2016 r. w Łodzi. Należy zaliczyć ją do wybitnych reprezentantów naszej nauki. Całe zawodowe życie była związana z Uniwersyte-tem Łódzkim oraz Polskim Towarzystwem Ludoznawczym. Wśród wielu jej osiągnięć trzeba wymienić przede wszystkim stworzenie pierwszego i dotąd jedyne- go polskiego podręcznika etnograficznych badań terenowych (1971) oraz rozwinięcie rodzimej antropologii miasta.

Profesor Kopczyńska-Jaworska ukończyła studia na Uniwersytecie Łódzkim w 1948 r., a na emeryturę odeszła w roku 1994. Przeszła wszystkie szczeble kariery naukowej: od asystentury przez stanowisko adiunkta (1956) i docenta (1967); tytuł profesora nadzwyczajnego uzyskała w 1980 r., a profesora zwyczajnego w 1990 r. Na uczelni pełniła też różne funkcje administracyjne: kierowała Katedrą Etnografii (1970–1994), była członkiem Senatu (1967–1970) oraz prodziekanem do spraw studenckich na Wydziale Filozoficzno-Historycznym (1970–1973).

Pierwszy raz zetknęła się z etnografią na tajnych kompletach w Warszawie, gdzie studiowała na Wolnej Wszechnicy Polskiej. Tam na zajęciach spotkała swoją późniejszą mistrzynię i przełożoną Kazimierę Zawistowicz-Adamską. Po zakończeniu drugiej wojny światowej Kopczyńska-Jaworska powróciła do Łodzi, kontynuując studia na Uniwersytecie Łódzkim na kierunku etnografia.

W 1948 r. uzyskała stopień magistra filozofii w zakresie etnografii z etnologią, przedstawiając pracę *Gospodarka pasterska w Beskidzie Śląskim*. Z kolei dysertacja *Pasterstwo wysokogórskie i szałasnictwo w Tatrach* (napisana pod kierunkiem K. Zawistowicz-Adamskiej) była podstawą otrzymania w 1959 r. stopnia doktora nauk humanistycznych. Stopień doktora habilitowanego Kopczyńska-Jaworska uzyskała w roku 1967 na podstawie rozprawy *Stosunki gospodarczo-społeczne w tradycyjnej kulturze Karpat Północnych* (1967). Tematyka karpacza wyznacza jedno z pierwszych i głównych zainteresowań naukowych autorki, która miała istotny wkład w rozwój tego typu badań w Polsce od czasów powojennych. Była ona zaangażowana w utworzenie i rozwój Międzynarodowej Komisji do Badań Kultury Ludowej w Karpatach (która działała od końca lat 50. do początku lat 60. XX wieku; potem nazwę tej grupy międzynarodowej rozszerzono i funkcjonowała jako Międzynarodowa Komisja do Badań Kultury Ludowej w Karpatach i na Bałkanach), ponadto działała w krajowym oddziale wspomnianej Komisji, czyli w Polskiej Komisji do Badań Kultury Ludowej w Karpatach (założonej w 1959 r.). Kierowała także międzynarodowym zespołem do opracowania syntezy na temat pasterstwa wysokogórskiego. Była autorką kwestionariusza do badań tej tematyki, dzięki któremu w ramach prac terenowych zostały zgromadzone materiały ze Spisza, Beskidu Śląskiego oraz Bieszczad. Po wprowadzeniu pewnych zmian kwestionariusz ten stał się podstawą do prowadzenia międzynarodowych badań nad pasterstwem (Godyń-Wrzesień 2005: 237–251).

Do ważnych osiągnięć Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej należy stworzenie koncepcji internetowej Bibliografii Etnografii Polskiej (BEP)¹. Zajmowała się tym już na emeryturze, kierując jeszcze wtedy Ośrodkiem Dokumentacji i Informacji Etnograficznej PTL (ODiIE). Funkcję kierownika ODiIE pełniła od 1971 do 2011 r. Przejęła Ośrodek po Zawistowicz-Adamskiej, która powołała go w 1968 r. Działał on i nadal działa przy Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego. Prace ODiIE z biegiem czasu skupiły się na przygotowywaniu przeglądów piśmiennictwa z zakresu polskojęzycznej etnografii i etnologii. Sporządzono i opublikowano pięć tomów bibliografii bieżącej etnografii polskiej, obejmujących lata 1961–1990, dwa tomy bibliografii retrospektywnej za lata 1926–1939 oraz bibliografię zawartości dwóch czasopism: „Ludu” za lata 1895–1985 i „Literatury Ludowej” za okres 1957–1980. W 2002 r. Profesor Kopczyńska-Jaworska rozpoczęła prace mające na celu

¹ <http://odie.ptl.info.pl/>

udostępnienie zgromadzonych danych bibliograficznych w internecie, co ostatecznie nastąpiło w 2007 r.; projekt ten jest kontynuowany do tej pory jako BEP.

Bronisława Kopczyńska-Jaworska aktywnie działała w Polskim Towarzystwie Ludoznawczym, do którego wstąpiła w 1951 r. Podobnie jak na uczelni, tak i w PTL przeszła wszystkie szczeble organizacyjne, nie tylko na poziomie lokalnym (od członka Oddziału w Łodzi po jego prezesa w latach 90. XX wieku), lecz również ogólnopolskim: przez wiele lat była członkiem Zarządu Głównego, przez trzy kadencje sprawowała funkcję Sekretarza Generalnego, zasiadała także w Radzie Wydawniczej, a w latach 1976–1980 była Prezesem PTL.

Profesor Kopczyńska-Jaworska uczestniczyła w wielu przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich, wielokrotnie pełniąc funkcję recenzentki. Do grona jej uczennic, które wypromowała na stopień doktora, zaliczają się: dr hab. Grażyna Ewa Karpińska, prof. UŁ; dr hab. Katarzyna Kaniowska, prof. UŁ i dr hab. Bożena Ewa Nowina-Sroczyńska, prof. UŁ. Około 150 osób uzyskało pod jej opieką naukową tytuł magistra etnografii i etnologii.

W swoich badaniach odwoływała się głównie do pracy terenowej, która była też szczególnie ważną cechą profilu metodologicznego i naukowego określającego specyfikę łódzkiego ośrodka etnograficznego. Dorobek, który pozostawiła, liczy łącznie około setki prac, wśród których znajdują się między innymi liczne monografie i artykuły naukowe.

Głęboko angażowała się również w tworzenie (od 1988 r.) i prace badawcze francuskojęzycznego europejskiego towarzystwa naukowego F.E.R. Eurethno², łączącego etnografów, folklorystów i historyków. Należała do grona pierwszych członków tej organizacji, zasiadała przez wiele lat w jej zarządzie, a przechodząc na emeryturę stała się jej członkiem honorowym.

Do końca życia interesowała się etnologią. Była otwarta i chętnie dzieliła się wiedzą naukową oraz mądrością życiową, skupiając wokół siebie przedstawicieli kolejnych generacji etnologów. Potrafiła też świetnie opowiadać i miała poczucie związku z łódzką uczelnią, co zaowocowało udziałem w projekcie badawczym, w którym zaprezentowała swoją uniwersytecką autobiografię (Kaźmierska, Waniek, Zysiak 2016).

² www.eurethno.altervista.org

Wybrane prace Bronisławy Kopczyńskiej-Jaworskiej

- 1967 *Stosunki gospodarczo-społeczne w tradycyjnej kulturze Karpat Północnych*. T. 1 i 2. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- 1969 *Tradycyjna gospodarka sezonowa w Karpatach Polskich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- 1971 *Metodyka etnograficznych badań terenowych*. Warszawa–Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- 1980 *Zwyczaje i obyczaje ludności*. W: B. Baranowski, J. Fijałek (red.), *Łódź. Dzieje miasta do 1918 r.* (ss. 493–508). T. 1. Warszawa–Łódź: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- 1985 *Badania kultury robotniczej dużego miasta*. *Etnografia Polska*, 29 (1), 65–76.
- 1991 *Polskie bibliografie etnograficzne*. *Łódzkie Studia Etnograficzne*, 30, 139–145.
- 1991 *Theories ethnologiques polonaises sur la différenciation culturelle*. W: J. Bonnet, A. Carénini (red.), *Frontières visibles ou invisibles, l'Europe des régions ou des aires culturelles. Deuxieme atelier Europeen "Eurethno" Strasbourg, Décembre 1990 Palais de l'Europe* (ss. 122–130). Strasbourg: Conseil de l'Europe.
- 1992 *Pracować żeby żyć, żyć żeby pracować*. Warszawa–Łódź: Wydawnictwo Naukowe PWN [wraz z Grażyną Ewą Karpińską i Anną Woźniak].
- 1993 *Der Polnische ethnographische Thesaurus*. W: R. Alsheimer (red.), *Systematisieren und Thesauri: Sacherschließung für das Fach Volkskunde/Europäische Ethnologie: Papiere der 3. Tagung der SIEF-Kommission für die Internationale Volkskundliche Bibliographie vom 30. April bis 3. Mai Rheinfelden (Schweiz)* (ss. 25–33). Bremen: Universität Bremen, Studiengang Kulturwissenschaft [wraz z Marią Niewiadomską].
- 1993 *Miasto Łódź – ziemia obiecana czy zły los?* W: B. Kopczyńska-Jaworska (red.), *Wybrane problemy etnologii miasta* (ss. 67–76). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- 1995 *Dokumentacja i informacja w naukach etnologicznych*. *Lud*, 78, 113–126.
- 1999 *Łódź i inne miasta*. Łódź: Katedra Etnologii Uniwersytetu Łódzkiego.
- 2002 *Łódzcy luteranie. Społeczność i jej organizacja*. Łódź: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze [wraz z Krzysztofem Woźniakiem].
- 2005 *Warsztaty Bibliograficzne Internationale Volkskundliche Bibliographie*. *Lud*, 89, 359–366 [wraz z Ingą Kuźmą i Małgorzatą Wilbik].

Bibliografia

- Godyń-Wrzesień, M. (2005). *Zarys historii Międzynarodowej Komisji do Badań Kultury Ludowej w Karpatach*. *Lud*, 89, 237–251.
- Każmierska, K., Waniek, K., Zysiak, A. (2016). *Opowiedzieć Uniwersytet. Łódź akademicka w biografjach wpisanych w losy Uniwersytetu Łódzkiego*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

